

אחרוני המוהיקנים של העידן הציוני

הפלשתינית, הוא איתות ברור לכוננותה של ישראל לשוב אל גבולות 1967 ולכינונה של ריבונות ערבית בארץ-ישראל המערבית. קרי: שיבה למצב של ערב מלחמת ששת הימים, אולם בתנאים קשים לאין שיעור מבחינתה של ישראל. יזמתו של נתניהו להבאת הנשיא קלינטון לכנס הרשות הפלשתינית בעזה הוצגה על-ידו (לאחר שהוכחה תחילה בקול ענות חלושה) כצורך באישור נשיאותי לביטולה של האמנה הפלשתינית, "הישיג" שנתניהו נזקק לו על מנת שיקל עליו לבצע את הנסיגה ביו"ש אשר תלווה בהחרכת עשרות יישובים. בפועל, הכינוס בעזה לא היה אלא קרקס תקשורתי. האמנה, ואף אחד מסעיפיה, לא בוטלו, אך ערפאת זכה ללגיטימציה של נשיא ארצות-הברית להקמת מדינה פלשתינית. במבט רחב יותר זו היתה גם כוונת נתניהו.

היומן המדיני בגיליון זה עניינו, מטבע הדברים, הבחירות לכנסת. כזכור, הבחירות נערכות על רקע פיזור הכנסת שיום ראש-הממשלה בנימין נתניהו, לאחר שהגיע למסקנה כי ממשלתו, הניצבת על כרעי תרנגולת, הוציאה את נשמתה, וכי עדיף מבחינתו ליטול יזמה ולפזר את הכנסת מאשר לעשות זאת בלית ברירה, קרי: בעקבות הצבעת איראמון.

ממשלת נתניהו ידעה ימים קשים מיום כינונה. ראש-הממשלה, שגבר על שמעון פרס בבחירות 1996, נהפך למוקד שטאה משתלחת של השמאל הישראלי, אשר צלב אותו, באמצעות תקשורת צהובה, בוקר, צהריים וערב, ללא הפוגה. מעולם לא היה מקרה דומה של נבחר ציבור שירדו לחייו באופן כה בוטה ומרושע. מדיניותו, על אף העובדה האירונית שהיתה תבוסתנית בהרבה מזו של קודמיו, הוקעה, ונתניהו הוצג כמי ש"הרג את השלום". לא זו בלבד שתארים דוגמת "שקרן, נוכל, מתעתע" נקשרו לשמו כדבר המובן מאליו, אלא שאף פרטיותו ניטלה ממנו, וגם על אשתו וילדיו לא חסו.

כך בשמאל. המחנה הלאומי, או נכון יותר מה שעוד שרד ממנו, התאכזב מרה לאחר הסכם חברון שביצע נתניהו חודשים ספורים לאחר שעלה על כס ראשות-הממשלה. במהלך ציני, שהיה התכחשות גמורה להבטחותיו לבוחר, מסר נתניהו את חברון לערפאת, והקים במו ידיו את הגטו היהודי הראשון בארץ-ישראל. מעשה ששמעון פרס, כזכור, לא העז לעשותו בחודשים הספורים בהם כיהן כראש-ממשלה.

הסכם ויי (שנסקר לפרטיו בגיליון הקודם של **נתיב**) אשר נחתם מקץ שנתיים של ממשלת "ימין", היה כל כולו יזמה של בנימין נתניהו. ההסכם, המעניק רצף טריטוריאלי על קרוב למחצית משטחה של יו"ש לרשות

העדר כל ניסיון (או יכולת) להתמודד עם המציאות ועל כן הדחוקה, היא המאפיינת את הציבור, ולפיכך את רובה של המערכת הפוליטית הנגרת אחר ההסכמה הלאומית. **מפלגת המרכז** היא ביטוי מובהק לאותה סמינת ראש בחול. על כן מרחיבים ראשיה את הדיבור על כך שאין להם מה לאמר.

היומן המדיני נועד לסקור מגמות במדיניותה של ישראל במרוצת החדשים החולפים בין גיליון **נתיב** למשנהו. הכתוב ביומן המדיני אינו משקף בהכרח את דעת מועצת המנהלים של **מרכז אריאל** או את דעתם של חברי **מועצת המערכת של נתיב**.

אחרוני המוהיקנים של העידן הציוני

צומת התפררה, ספק אם מולדת תעבור את אחוז החסימה, המפד"ל הקיאה מתוכה את חנו מורת והליכוד את בנימין בגין. זהו העונש שמשית הציבור על מי שאינו מוכן לשקר, על מי שטרם נשחק כליל במכש האופורטוניזם של הפוליטיקה הישראלית. לכאורה יכלו הארבעה לשתף פעולה ולהקים אופוזיציה ציונית. אולם שנאות קטנות, טינה אישית, ליברליזם תמוה מזה, וסיסמאות שאבד עליהן הכלח מזה, ימנעו שיתוף פעולה. למוהיקנים האחרונים של העידן הציוני לא נותר אלא לכתוב זיכרונות, לגדל ילדים, לחלוב פרות ולדבר (בתנאי שימצאו מאוינים).

לכשלים האסטרטגיים המלווים את ישראל מאז הסכמי קמפ-דייוויד.

נפילת ממשלת נתניהו היא אפוא תוצאה של כישלון מדיני מזה, ושל חתרנות האופוזיציה (ואין לך הגדרה מדויקת יותר מ"חתרנות", להגדרת פעילותה של האופוזיציה לממשלת נתניהו בכנסת) מזה.

נתניהו הוציא לפועל את מדיניות השמאל כשם שהשמאל עצמו לא היה מעז להעלות על דעתו. ההיגיון מחייב אפוא שנתניהו יהיה גיבור תרבות של השמאל הישראלי. ואין זה מן הנמנע שרצונו של נתניהו לרצות אגף זה בציבוריות הישראלית, בעיקר בזכות שלטונו של זה בתקשורת, היה שיקול רב-חשיבות בדהירתו התבוסתנית של האיש. אולם נראה שנתניהו לא העריך נכונה את עומק השנאה האידיאולוגית וההיסטורית של השמאל הישראלי כלפי הלייב הפוליטי משיבר הימני. כך נותר ראש-הממשלה, דמות אותו ברוש מן הנישית הידועה בבבא קמא, קירח מאן ומכאן, אף מבציר היחידים הישגנו — גם גורש מן היר גם אצל ג מוחי

השילוב של מסירת חברון, הסכם וי וקלינטון בעזה, הגדיש את הסאה. האופורטוניזם חסר-המעצורים של נתניהו חולל כלפיו אנטגוניזם הולך וגובר גם במפלגתו הוא, וגם בקרב המפלגות המרכיבות את הקואליציה. חייכ בני בגין נטש את המפלגה, עוזי לנדאו ולימור לבנת איימו לפרוש.

יצוין במאמר מוסגר שהשמאל הישראלי, בראשותו של יצחק רבין, שמעון פרס או אהוד ברק, לא היה מעז לחתום על הסכם דוגמת הסכם ויי, קל וחומר להביא את נשיא ארצות-הברית אל ערפאת בעזה, הן משום שרידי המחויבות ההיסטורית הקיימים בו (עדיין), והן משום שנתניהו וה"ימין" היו הופכים עולמות. כך הוכח פעם נוספת, כי במבט היסטורי רחב, מתגבשת תבנית של שיתוף-פעולה שלפיה השמאל הישראלי מכין את התשתית האידיאולוגית של התבוסתנות ושוטף את מוחו של הציבור במנטרה של "שלום", והליכוד, עם עלוהו לשלטון, מעדיק לה לגיטימציה ומוצטי אינה יל הפועל. הנה כי כן, הסיסמת "יש ליכוד" יכולה היא רמפה

משהו מעולמו הרוחני של הטוען לכס ראש ממשלה בישראל: בכינוס וועידת הנשיאים של הארגונים היהודים הגדולים בארצות הברית סיפר **מרדכי** כי בתפקידו כשר ביטחון הגיע להסכם עם הרשות הפלשתינית שלא לבצע פיר גועים (קרי: לרצוח יהודים) בתקופת הבחירות. הדבר עלול, הסביר **מרדכי**, לסייע לנתניהו (ניו-יורק טימס, 19.22.2). על בקשת התייחסות אל ההודעה בניו-יורק טימס לא באה כל הכתשה ממשרדי **מפלגת המרכז**.

הן קרקס. מעין אתנחתא, שבמהלכה ציווה נשיא אמריקה על ערפאת להתאפק ולא לרצוח יהודים מחשש שהדבר עלול להועיל לנתניהו, וניסיון העבר מוכיח. הבחירות הבאות עלינו שלא לטובה, שבהן ייחרצו גורלות אישיים של נבחרי ציבור, חלקם לשכחה, חלקם לזרקורי התקשורת, היא חניגה בעלת סממנים של תחרות גמר על גביע לאומי כלשהו. הזדמנות פז לגדוש את דפי העיתונים ואת מסך הטלוויזיה בפרטי פרטים תפלים על פלוני שהידרדר ממקום כך וכך "בעשירייה הפותחת, למקום העשרים ושישה שאיננו ריאלי", וכיוצא בבלים.

ישראל, שנקלעה לשבר לאומי, זקוקה יותר מכול למנהיגות שתאמר לה את האמת. אולם במקום מנהיגות זוכה הציבור הישראלי בעונו של הפוליטיקאי המצוי, הצמוד סביב השעון לסקרי דעת-קהל מפוקפקים בתקווה שאם ידע לאן נושבת הרוח וישכיל לרצות את הרוב, יזכה בחסד הבוחר בקלפי. זו תקוותה של מפלגת המרכז שחרטה על שלטי הענק (מפגע אקולוגי המכער את שולי הדרכים) את הסיסמה "לשים את המדינה במרכז". אולם דומה שאין לך בדיחה גרועה יותר מאשר סיסמת הליכוד "מנהיג חזק לעם חזק". מעולם לא עמד ליד הגה השלטון אופורטוניסט מובהק יותר מנתניהו. מעולם לא היה הציבור בישראל – ערב-רב אובד דרך ונבוך – מפולג וחלש יותר.

עם זאת, גם מי שסבור, דוגמת הח"מ, שנתניהו, אם יזכה בשלטון, יהיה אסונה של ישראל, איננו יכול שלא להתפעל מן התחכום של מניפולטור בחסד-עליון זה. מתחריו כולם – לפחות בשלב זה של המרוץ – מצטיירים כחבורת חובבנים הנשרכת הרחק מאחוריו. לו רק ייעד מעט מזעיר מן האנרגיה וכישרון המעשה שהוא מקדיש לקידומו האישי, לחילוצה של מדינת היהודים מן הביצה הטובענית בה היא הולכת ושוקעת...

האינטרס הלאומי בבחירות אלה ננטש אפוא לחלוטין והושלך אל מחוץ לגדר הקונסנסוס. ומאחר שגם מה שקרוי "מפלגות הימין" נדחק אל מחוץ למתאר העניין הציבורי, מוצאים עצמם האינטרס הישראלי העליון, יחד עם מולדת, שיירי צומת, תקומה(!) ובני בגין, כל אחד לחוד וכולם יחדיו, על ערמת הגרוטאות של הפוסט-ציונות.

אולם העובדה שרחבעם זאבי, רפאל איתן ובני בגין מסרבים לטמון את ראשיהם בחול ומוכנים להתבונן נכוחה במציאות אינה מונעת מהם התקוטטות קטנונית זה בזה על מנת לפרור ככל האפשר את שיירי הנאמנות לארץ-ישראל. כניסתו של ח"כ בני בגין למרוץ היא לכאורה מעשה מבורך של המוהיקני האחרון בליכוד, שטרם נשחק במכבש האופורטוניזם. אולם כוונות נעלות לחוד ומעשי כשל לחוד. ח"כ בני בגין, בזכות מעמדו, עצמתו המוסרית ובעיקר שמו, יכול היה ללכד את נאמני ארץ-ישראל לכלל גוף לוחם הנאבק על קולו של הבוחר. מפלגה לאומית של ממש יכולה היתה לגרוף מספר ניכר של קולות – החל ממאוכזבי הליכוד, עבור בפליטי המפד"ל וכלה בפוטנציאל

מעולם לא היה הציבור הישראלי, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בבחירות אלה, במבוכה פוליטית גדולה יותר. לית מאן דפליג שישראל מצויה בעיצומה של אכיפה אסטרטגית מכוחה יהיה עליה לשוב אל גבולות '67, כאשר בלבה מטען חבלה בדמות מדינת אש"ף שתכלית קיומה הוא חורבן מדינת היהודים. ישראל תימצא אפוא במצב אסטרטגי נחות מזה ששרר ערב מלחמת ששת הימים, גם בשל השינויים המפליגים שהתחוללו במזרח התיכון עקב ההסלמה במרוץ החימוש, הלא-קונוונציונלי בעיקר, ובכלים לשיגורו, קרי: תפוצת הטילים הבליסטיים.

הנה כי כן, אם בהסכמי אוסלו נטמן זרע הפורענות של המלחמה הבאה, הרי נתניהו העניק לו הכשר פוליטי ולגיטימציה ציבורית.

וכגודל האיום כן עומק ההדחקה. זו הפעם הראשונה בפוליטיקה הישראלית שהסוגיה המכרעת הניצבת בראש סולם העדיפויות הלאומיות, ואשר פילגה את הציבור עוד אמש בשסע חסר-תקדים, איננה נדונה כלל. הדרג הפוליטי – ובנושא זה מאוחדים נתניהו וברק בברית בלתי-קדושה של תבוסתנות – מסתיר מעיני הציבור את המצב לאשורו. ואין זה משנה אם הוא עושה זאת בזדון או מחוסר אונים. למעשה, שום דבר בעל משמעות לאומית לא נידון. לא כלום, לבד מן התאוה הבלתי-מרוסנת לשררה, המעורטלת הפעם הזאת מכל עלה תאנה של העמדת פנים.

עדות לכך היא "מפלגת המרכז", החפה במכוון מכל מסר אידיאולוגי ונזהרת ממנו כמפני מגפה, והיא התופעה הקרובה ביותר לחונטה של רפובליקת בנות. בראשה ניצבים שני קצינים בכירים שהם בבחינת "טאבולה ראה" מדיני. איש מהם לא הציג לפני הבוחר שולחן-ערוך של חשיבה אסטרטגית, קל וחומר חזון לאומי, והם לכל היותר מרחיבים את הדיבור על כך שאין להם מה לומר. המדובר בשתי דמויות שעמדו בראש הפירמידה הביטחונית של ישראל: שר-ביטחון ורמטכ"ל. אולם עיון חטוף בספריית המטכ"ל, בניסיון לעמוד על עולמם הרוחני של השניים, מעלה שלא זה ולא זה לא חיברו בימי חייהם ולו מאמר אחד בנושא אסטרטגי או בנושא כלשהו. ואם כך בתחום המקצועי שעליו הופקדו, מה על סוגיות לאומיות שבהן הם חסרי הבנה והכשרה בסיסיים? על תפקודם כשר-הביטחון ורמטכ"ל, מוטב לעבור בשתיקה.

אל השניים חברו עסקן משופשף, שמפאת חשש לתביעת דיבה מוטב שלא להרחיב עליו את הדיבור, ודן מרידור. הליברל הזיבוטינסקאי, מי שנקעה נפשו מן הליכוד ומנתניהו והוא מבקש לעצמו אכסניה התואמת את סגולותיו התרומיות. לידתם והורתם של השניים ב"יחירות" ההיסטורית. העובדה שמצאו את עצמם במפלגה-לעת-מצוא לצד חבורה של שמאלנים קשוחים היא עדות לדרכו האידיאולוגית של הרוויזיוניזם, שככל שהלך ותפח אלקטורלית, ושמן ובעט ושבע ממנעמי השלטון, כן הלך ונסוג והצטמק רוחנית, עד שהידרדר מ"שתי גדות לירדן" אל שתי גדות לירקון (וגם זאת רק עד ראש-העין, לא מזרחה משם).

הבחירות הן אפוא פסק-זמן של בריחה מן המציאות, של מדינה החיה על זמן שאול, ועל כן בוחרים אזרחיה ליטול את ילדיהם ואת בנות-זוגם וללכת לקרקס. שהרי הבחירות

המבוכה במפלגת העבודה נובעת מהעדר יכולת לגבש מסר לבוחר. בפועל גנב להם נתניהו לברק ולפרס את ההצגה ביישום הסכמי אוסלו מעבר למה שהעבודה היתה מסוגלת אילו נותרה בשלטון לאחר שנת 1992. שמאלה מזה, בשלב הנוכחי, אי אפשר להידרדר מבלי להסתכן באובדן פוטנציאל אלקטורלי.

שבתוך הקו הירוק). אשר על כן ספק אם מולדת תעבור את אחוז החסימה. נותר אפוא הנעלם של חייכ בני בגין. אולם מי יתן את קולו לבגין הבדלן, המוגף בדי אמות של התנשאות, צדקנות וחוסר עניין? כיוון שכך, ניסיונו להשיב את "חירות" לתחייה (תרתי משמע, גם "חירות" וגם "תחייה") כמוהו כניסיון הנשמה מלאכותית של בר-מינן. כמה קולות יצליח בגין לגייס מקרב מאוכזבי נתניהו בליכוד? שני מנדטים, שלושה?

בהערכה שפויה, הפוטנציאל האלקטורלי של "מחנה הימין" עומד אפוא על 5 מנדטים, וגם זאת ככל הנראה הערכת יתר. כך להלכה, ומה למעשה?

למעשה משדרים האדונים בגין, זאבי ואיתן לציבור בוחרים הפוטנציאלי כי אין ביניהם לבין הפוליטיקאי המצוי כל הבדל. אלה ואלה שומרים בקנאות על חלקת אלוהים הקטנה; האחד מבקש לדחוק את רגליו של האחר. זה מתבצר מאחורי ליברליזם צרף ותמהוני וזה שולף מן הכובע סיסמאות בלות מזוקן. ורק בעניין אחד מאוחדים הכול, בתחושת המועקה שהם מעוררים אצל רואיהם. הציבור ינטוש אותם. קרוב לוודאי שצומת ומולדת הגיעו לסוף דרכן. הדרך השלישית נמוגה עוד בטרם החל מסע הבחירות. בגין יעמוד ככל הנראה בראשו של רסיס אלקטורלי, אי שם בשולי הספסלים האחוריים של הכנסת. בודד, נטול השפעה, מורשת עגומה של אבא מנחם. מי שיגרוף את הקולות האבודים יהיה בנימין נתניהו. אירוניה מרה על חשבון האדונים זאבי, איתן, ובעיקר בגין, שהרי תכלית קיומם הפוליטי היא (כביכול) לרסן את מסע התבוסתנות של ראש-הממשלה. כישלונם האלקטורלי הוא אפוא איתות ברור לנתניהו שדרכו המדינית, המובילה מנטישת חברון אל כינונה של מדינה פלשתינית בישיע, היא הדרך שתעניק לו את תמיכת הציבור.

★

גנדי, רפול ובני בגין הם אחרוני המוהיקנים של העידן הצינוני. עם לכתם החל עידן האפיגונים. אספקריה שבורה ממנה ניבטת ישראל הפוסט-צינונית. זו של "תפוס לפי יכולתך", של "אכל ושתה כי...", של "אחרי המבול" ■

א"ס

האלקטורלי של צומת, מולדת והדרך השלישית. מפלגה בת 10 מנדטים, נחרצת, מגובשת ובעלת מסר ברור, היתה מחוללת מצב בו הליכוד לא היה מסוגל להקים קואליציה בלעדית. ואם השמאל היה עולה לשלטון, היתה מפלגה שכזאת מיטיבה לעמוד בראש ההתנגדות הציבורית לצעדי תבוסתנות נוספים.

אלא שבמצבאות קורה ההפך הגמור. הניסיונות הכושלים לאיחוד מלווים בהתנהגות קטנונית של ראשי המחנות, המעוררת תחושה כבדה של חבורת תמהונים פתטית המתקוטטת ביצע על השיירים שנתרו לפלטה מן המחנה הלאומי. קרי: האחוזים הספורים בציבור ש"אינם סבורים (כלשון הסקרים) כי יש להמשיך את תהליך השלום".

מהו, ככלות הכול, הפוטנציאל האלקטורלי של ארבע תנועות אלה אם תלכנה בנפרד? על הנייר – 7 מנדטים של צומת ומולדת. כל הערכה לפיה "תקומה" תעבור את אחוז החסימה תהיה בבחינת הגזמה פרועה. צומת התפוררה. מולדת לכודה באנכרוניזם פתטי של רעיון הטרנספר (אכן, הטרנספר עלה זה כבר על שולחן הדיונים, אלא שהכוונה לטרנספר של יהודים מישיע. מנגד, עשרות אלפי ערבים "שבים" מדי חודש בחודשו לארץ-ישראל, כולל אל זו

★ ★ ★

על הבחירות הבאות עלינו שלא לטובה

אמנם נכון שכפסע היה בין פרישתם של לנדאו ולבנת, אך בסופו של דבר פרש רק בני בגין, אשר הקים את מפלגת "חירות" החדשה, בגלל התנגדותו להסכמי אוסלו ולהסכם יי.

התוצאה היא אפוא ליכוד "מחודש", מפלגה מלוכדת יותר, עם ארנס במשרד-הביטחון ואריק שרון – במשרד- החוץ. לכאורה, צוות מעולה. הוסיפו לכך את סילבן שלום,

תניהו העניק לליכוד פרצוף חדש. נוכח צירוף מיוחד במינו של יהירות ריכוזית מזה ואופורטוניזם מזה, שריסק את ממשלתו אחרי הסכם יי, סברו הכול שגם מפלגתו תתרסק. למרבה האירוניה, קרה ההפך! דווקא בגלל ליקויים אלה, בין השאר, נטשו את הליכוד דוד לוי, דן מרידור ויצחק מרדכי, שלושה שהעמיקו את התבוסתנות המדינית של מפלגה זו. פרישתם היא אפוא מעשה בעתו.

תקופת בחירות, במהלך מחזורים היהודים אחר הקול הערבי, היא הזדמנות פז לקפיצת מדרגה בגיבושו של הניס החמישי הערבי. מי שמיטיב לרתום את רגש הנחיתות היהודי לניסיון פירוקה של ישראל מבפנים הוא ח"כ **בישא** רה. מצע מפלגתו קורא בגלוי לחיסול תכלית קיומה של המדינה היהודית. במדינה מתוקנת היה **בישא** שארה וחבר מרעיו מוצא אים היישר מאולם הכינוס למעצר, מובאים למשפט נכלאים בעוון בגידה ומוצא אים מחוץ לחוק. בישראל, לא זו בלבד שהמפלגה תירשם כחוק, אלא שהיא זוכה לתמיכה בקרב השמר אל הישראלי. בישראל מתגאה בהצהרת תמיכה של 70 יהודים מצמרת האקדמיה, האמנות והתרבות.

את משה קצב ואת לימור לבנת, שלושת הראשונים ברשימת הליכוד לכנסת בבחירות 1999, ונראה כאילו הליכוד חידש את נעוריו. האם פירוש הדבר שהוא יעמוד בשלושת העקרונות שיהפכו אותו למפלגת רוב? קשה להניח.

הבה נניח שנתניהו מנצח את אהוד ברק, מנהיג העבודה, בסיבוב שני, שבועיים אחרי הבחירות ב-17 במאי. סיבוב שני פירושו שבני בגין, ראש "חירות", ויצחק מרדכי, ראש מפלגת המרכז – שני המועמדים הנוספים לראשות-הממשלה, לא "ישחררו" את תומכיהם לפני 17 במאי ולא יפצירו בהם להצביע בעד נתניהו ובעד ברק, בהתאמה (אם יעשו זאת, הם ירתיעו מצביעים רבים מפני הצבעה לכנסת בעד שתי מפלגות חדשות אלה). השאלה היא: כיצד תיראה ממשלתו של נתניהו? זה תלוי במזלו של הליכוד ובבעלי-בריתו האפשריים בבחירות לכנסת. הבה ננסה לנחש.

ייתכן שהליכוד, שקיבל בבחירות 1996 32 מושבים בכנסת (ביחד עם "גשר" ו"צומת") לא יזכה ביותר מ-25 מושבים בלי שתי מפלגות אלה (המוציאות ממילא את נשמתן וספק אם יעברו את אחוז החסימה) מצד אחד, ונוכח הקמתן של מפלגת המרכז ו"חירות" מהצד השני. המפד"ל עלולה לרדת מתשעה מושבים לשבעה כתוצאה מעריקת מצביעים מיש"ע, וכן בגלל עשרות אלפי חילונים שהצביעו בעד המפד"ל ב-1996 ויתמכו עכשיו ב"תקומה" וב"חירות" החדשות (זו הסיבה שהמפד"ל פתחה את שעריה – בפעם הראשונה בתולדותיה – ומקבלת חברים חילונים).

סיעת ש"ס בכנסת עלולה אמנם לגדול מ-10 ל-12 מושבים, אבל "אחדות התורה" תישאר עם ארבעה מושבים, במקרה הטוב.

"ישראל בעלייה" עלולה לרדת משבעה לחמישה מושבים, כשהפרש יעבור כנראה למפלגה "הרוסית" המתחרה של אביגדור ליברמן.

אשר ל"חירות": נניח שמר בגין יתגבר על הזעם הקדוש שלו כלפי מדיניות הטרנספר (ששברה חיים) של "מולדת" ויתאחד עמה (יש לה שני מנדטים רופפים), עם "צומת" (שלולא כן תתאייד לגמרי) ועם "תקומה" (שגם על קיומה תלוי סימן שאלה גדול), ויקים מחנה לאומי חדש. אם לשפוט לפי המצע התפל של "חירות" ועל-פי אישיותו חסרת ההשראה של מר בגין עצמו, ייתכן שמחנה לאומי זה לא יזכה ביותר מחמישה מושבים בכנסת.

נהה כי כן, לקואליציה של נתניהו בכנסת יהיו אז 60 מושבים, שאינם מספיקים לכונן ממשלה יציבה. אולם הערכה זו אינה מביאה בחשבון גורם מכריע אחד: נוכח שיטת הייצוג היחסי בכנסת, גדול ניכר במספר המצביעים מקרב ערביי ישראל יביא לגידול ניכר במספר המושבים של המפלגות הערביות, ובה במידה יקטין את מספר המושבים של כל שאר המפלגות. המסקנה המתבקשת אפוא היא כי הרע במיעוטו יהיה ממשלת אחדות, קרי: שיתוק פוליטי.

מאחר שסביר להניח שאם ייבחר לראשות הממשלה, ימהר מר נתניהו ליישם את הסכם וי, פרי רוחו היצירתית וילד טיפוחיו, נותרים נאמני "ארץ-ישראל הבלתי-שלמה" עם מר בנימין זאב בגין. הנה כמה הערות על האיש.

בשתי פגישותי עמו גיליתי אדם גלוי-לב, צנוע ואינטליגנטי. שתי התכונות הראשונות ראויות להדגשה, מפני שהן חסרות מאוד אצל יריביו לראשות-הממשלה,

בנימין נתניהו, אהוד ברק ויצחק מרדכי. שתי תכונות אלה פוסלות גם את אהוד ברק ואת יצחק מרדכי לכוונה שהם שואפים אליה כל כך. ברק, שאמר פעם שלו היה פלשתיני, היה טרוריסט, ואמר לארגון אמריקני שמאלני שאינו נוקט עמדה יונית יותר בקשר ל"תהליך השלום" מפני שהוא רוצה לנצח בבחירות לראשות-הממשלה.

אשר למרדכי, חתירתו לסיפוק האגו שלו דחפה אותו ממפלגת העבודה לליכוד, ועכשיו אל ראשות מפלגת המרכז החדשה. על מנת להפגין את המוניטין "המרכזיים" – הווי אומר, המעורפלים – שלו, הטיף מרדכי בגלוי לנסיגה חלקית ברמת-הגולן, בדעתו היטב שחאפו אל-אסד לא יקבל שום דבר פחות מנסיגה מלאה. אף-על-פי-כן, אומרים כי הגנרל בדימוס הוא אדם צנוע. אם כך, יש לו הרבה היכן להצטנע.

הבה נחזור למר בגין. הוא התנגד אמנם להסכמי אוסלו וכן להסכם ויי, אבל אין לו כל כוונה להחזיר את השליטה בשטחי יהודה, שומרון ועזה, שכבר הופקרו לידי אש"ף, לרשותה של ישראל. הוא מתנגד לכל נסיגה טריטוריאלית נוספת, וזה משלוש סיבות פשוטות וברורות. ראשית, מפני שיהודה, שומרון ועזה שייכות בדין ובצדק לעם היהודי. שנית, מפני שהוא רואה בחבורתו של יאסר ערפאת כנופיית "אש"ף-חמאס", דהיינו, טרוריסטים שלא חזרו למוטב. ושלישית, מפני שהוא סבור שהפקרת אדמה יהודית לנבלים שהוכיחו בדיבוריהם ובמעשיהם שהם נחושים בדעתם להשמיד את ישראל היא בבחינת שילוב של כשל אסטרטגי עם כשל מוסרי.

ח"כ מיכאל קליינר, מנהל מערכת הבחירות של מר בגין, הציע לפני שנתיים שראש-ממשלת ישראל יוכל להיות רק יהודי. אם אינני טועה, מר בגין – כדמוקרט ליברלי, יראה

ביראת-כבוד לגדולה ההיסטורית של העם היהודי ואל פועלו, או מצטנע כלפיהם, או משכיל מהם. איש מהם אינו מסוגל אפוא לנהל מדינאות יהודית, במובן העמוק של מילה זו. בבחירות הבאות בישראל ייאלצו היהודים לבחור בחירה מרה פעם נוספת. הנחמה היחידה היא שבחירות אלה עשויות להיות האחרונות בשיטת הממשל המתנוונת של מדינת היהודים.

פול איידלברג

במצבה זו הצעה "גזענית". לעובדה שרוב ערביי ישראל מזדהים עם אש"ף אין כל השפעה של ממש על מר בגין, וגם לא העובדה שהמפלגות הערביות בישראל דוחות את הרעיון של מדינה יהודית. בעיני אנשים בעלי אישיות מפוצלת כמו שלו, הגבלת השוויון של הערבים כדי לשמור על המדינה היהודית היא בגדר "גזענות", אבל מותר להתעלם מהגזענות הערבית השואפת בגלוי להחרבתה של ישראל. עם זאת, יריביו הפוליטיים של מר בגין שותפים ללקייו. לאיש מהם אין חזון יהודי. איש אינו מתייחס

★ ★ ★

אוסלו – הכישלון, התסכול ותוצאותיהם

האלימות הגוברת ותחושת האבדן על מה שנמסר ואבד, מן הדין שיוליכו – אפילו בעיני תומכי ההסכם – לתחושת אשם, תסכול ודיכאון. אולם חמור מן הדיכאון, הוא שברוך-הלב והייאוש שניתן לצפות להם בקרב אלה שהתנגדו להסכם מלכתחילה. אלה, שלגביהם מסירת חלקים מארץ-ישראל הוא בעיניהם מעשה בגידה בעליל, פרידה לעד, מעשה של כליה. בעיניהם נוספו על אבדן חבלי מולדת גם בגידה בחלום הציני ואבדן זהותם היהודית, וזהות שלמענה נלחמו, הקריבו ומסרו את נפשם.

קבוצה זו בציבור הישראלי תחושה חסרת ישיע תרתי משמע. תחושת הקשר והזיקה לכלל הציבור תינטל מהם. רגשי הניכור כלפי הממשלה, המייצגת בעיניהם את האחריות האישית למעשה הבגידה, תלך בקרבם ותגבר. תחושת הייאוש והזעם הצפויים במצב זה, מן ההכרח שיובילו לגילויי אלימות, להעמקת השסע החברתי עד סף מלחמת אזרחים. בהיבט החברתי, מן הדין לצפות אפוא לתהליכי הסתגרות, העדר מחויבות לאומית והידרדרות בכוח היצירה.

בהעדר הדבק המלכד של לאום, צפויה ירידה – בעיקר בקרב העולים ממדינות המערב – כשם שצפוי ניכור כלפי מוסדות ציבור, כולל שירות צבאי. צה"ל, שהיה עד לעת האחרונה המכנה המשותף של כלל הציבוריות בישראל, יאבד אף הוא את ערכו כמלט המלכד, לא רק בעיני הפרימדונות המפונקות של רמת-אביב, אלא גם בעיני הציבור הלאומי, הנאמן, אשר קיווה וייחל לשלום של אמת לאחר חמישה עשורים של מלחמות.

בעיני יהודי התפוצות, הנאמנים והמעורבים שביניהם, הדואגים לשלומה של ישראל, המציאות לא עוד תהיה כפי שהיתה. הגאווה, ההזדהות ותחושת הביטחון שנלוו לכינונה ולשגשוגה של מדינת ישראל, לא יהיו עוד כתמול שלשום. היהודי הגאה, בדמותו של הישראלי של אחר אימי השואה, זה שהביס את מבקשי נפשו בארבע מלחמות, ילך ויימוג, שהרי הוא עצמו, במרידיו, מציב סימני שאלה על עצם קיומו. מה הפלא שאחיו בגלות ינודו לו בבושת פנים. כפועל-יוצא מכך, יתעצם במהרה שוב גל האנטישמיות בעולם. אשליותיו של שמעון פרס על ישראל, הנטמעת

י שניצב מאחורי הסכם אוסלו, או תמך בו, ואפילו הסכים אתו בלב ולב, חש ללא ספק תחושת ניצחון והישג. אולם עד מהרה, בעיקר לאחר הקשיים הבלתי-ימנעים, בעקבות האלימות הרצחנית הבלתי-ימנעת אף היא, לאחר שהצד הערבי הוכיח כי מבחינתו ההסכם הוא רק עוד שלב במלחמתו במדינה הציניית, לאחר כל זאת הופיע מה שמכונה בפסיכולוגיה "הדיסוננס שלאחר ההחלטה", קרי: הדיסוננס המבצבץ לאחר שמתברר שההחלטה והוצאתה אל הפועל היו שגויים. זה הזמן שבו התגובות השליליות על ההחלטה באות לידי ביטוי, הזמן שבו ההיבטים החיוביים של החלופות שנדחו בזמנו נראים קוסמים יותר מאי-פעם.

בדיון בפרלמנט למחרת חתימת הסכמי מינכן הגדיר צ'רצ'יל את ההסכם כאסון לאומי כבד, שאת מחירו הנורא תשלם האומה הבריטית כשם שלא שילמה מעולם. ההסכם אושר ברוב מוחץ. הטיימס של לונדון, שהכיר דברי הלל ושבח על צ'מברלין ("גידול המדינאים הבריטים בכל הזמנים"), יצא בהתקפה ארסית על צ'רצ'יל, קרא לסלקו, או לחלופין להעמידו אל הקיר או לתלותו. מבחינתה של ישראל הסכם אוסלו חמור לאין שיעור מהסכם מינכן לאנגליה. נתניהו יודע זאת, הוא כתב על כך בביטויים העולים בחומרתם על דברי המנהיג הבריטי. אולם בפועל משיב נתניהו את את ישראל לגבולות 67. את מחירו של האופורטוניזם המושלם של נתניהו תשלם ישראל ב"מלחמה איומה ונוראה..." כדברי הנחתום המעיד על עיסתו. (ראה ספרו, מקום תחת השמש, הוצ' ידיעות אחרונות, 1995, עמ' 19)

במרחב השמי ומתקבלת בקרב העמים, יתנפצו על רקע המציאות המרה של אנטישמיות גואה.

הנכונות להכיר בזכויות הערבים בארץ-ישראל מציבה – במקביל – סימן שאלה על זכותם של היהודים על הארץ. ההתכחשות לריבונות שלנו, ההתכחשות לזכות ההיסטורית והאלוהית – כן, האלוהית – היא בגידה בעליל בכל מי שלחם ומסר את נפשו על הארץ. פרס מכריו קבל עם ועולם שאין זו הארץ שלנו בלבד, והבה נחלוק אותה אפוא, ברוח הדברים של יצחק רבין ז"ל, שכינה את מולדתו של העם העברי במילת הגנאי "נדליין". וכי מה הוא נדליין אם לא סחורה העוברת לסוחר? בכך פוסל פרס את זכות השיבה של העם היהודי, מועל בציונות ושם אותה ללעג – הציונות שהיתה תנועה לשחרור לאומי של העם היהודי, ושתכלית קיומה היתה מימוש זכותו של העם היהודי על ארצו. תחת זאת הוא תומך בטיעון הערבי שלפיו אין אנו אלא מהגרים מאירופה, קרי: בעיית פליטים שיצר המערב, ואשר עליו לפתור אותו. הוא הופך אותנו מציבור גאה השב אל מולדתו ההיסטורית, לערב רב של מקבצי נדבות המחפשים קורת גג לעת-מצוא. הוא לועג לכוחנו ולגבורתנו ומשיב אותנו למצב של תלות באחרים, לעניים בפתח המתחננים לחסדי הפריץ. השקפתו של פרס, ועולמם הרוחני של תומכיו, הם עלבון והתכחשות לרעיון הגאולה, ללקח השואה והתקומה. שוב, כבעבר, אין עוד מקום ליהודי הגאה, העומד על שלו, יהודי מנצח, הדרש את זכויותיו. פרס משיב אותנו למעמד של היהודי המקבל את שהוא ראוי לו. קרי: מעמד של השפלה, של תבוסה, של אבדן אדנות בארץ מולדתו לטובת מבקשי נפשו.

כיצד יגיבו אומות העולם על יישומם של ההסכמים? לאחר הדה-לגיטימציה של עצמנו שנבצע במו ידינו, אך טבעי שניהפך למטרה לגיטימית לעוינות מצד אומות העולם. נכון, תהיה אתנחתא קצרה במהלכה יתנהל ירח דבש מאולץ, יטפחו לנו על השכם ויודו לנו על "קרבתנו השלום" שהעלינו, על "ההבלגה והאיפוק" שידענו להפגין במלחמת המפרץ. אולם בעת ובעונה אחת נהיה עדים לגל של אנטישמיות גואה במסווה השקוף של אנטי-ציונות.

רבין, פרס ביילין ושות' שיחקו ומשחקים לידי הגרועים שבאויבי ישראל. השיבה לגבולות 67, שהיא פועל-יוצא מהסכמי אוסלו, תעניק לעולם הערבי שטח כינוס אידיאלי לתקיפת ישראל, או מוטב לומר לתקיפת מה שיוותר ממנה. בעת ובעונה אחת הם נותנים בידיהם תחמושת

לתקוף את הלגיטימיות שלנו כאומה ומדינה ואת תכלית קיומנו.

הסיסמה המפתה של "הפרדה" ו"דו-קיום" תתגלה גם היא במהרה כבלתי-אפשרית בעליל. הרי מי שמכונים בפניו "ערביי ישראל", הדוחים בבוז כינוי זה, וקוראים לעצמם "פלשתינים", וערביי הרשות הלובשת במהירות מסחררת מעמד של מדינה ריבונית, לא ישלימו עם "הפרדה". התובענות שלהם תסלים במהרה למצב בלתי-נסבל. הם ינסו בכל דרך להשליט עלינו את רצונם. חזקה על היהודים שיוסיפו להשפיל עצמם ולהתרפס. האדם הערבי מתאפיין במה שמוגדר כ"אישיות סמכותית", כזו שאיננה יודעת פירושם של נציגות נבחרת ועקרון השוויון. להפך, היא אמונה על כניעה לסמכות ותוקפנות, עליונות ושליטה. מכאן, שמן הרגע בו נאבד בעיניהם את מעמד האדנות, יתהפכו היוצרות, יהיה עלינו להיכנע לעליונות הערבית וליהפך לבני חסות, קרבנות כנועים לאדנות הערבית. האבדן הבלתי-ימנע של כבוד וביטחון עצמי, ותחושת חוסר-אונים שתבוא בעקבותיו, יצטרפו כדבר המובן מאליו לתחושת הדיכאון שתוארה לעיל, ויסלימו את הסכנה הקיומית ביתר שאת.

ערביי המזרח התיכון יפרשו את הכניעה היהודית כניצחון הלאומנות הערבית והיסודנות המוסלמית. התיאבון להגמוניה פן-איסלאמית יגבר, וצפוי כי ארצות ערב יתאחדו סביב "הפתרון הסופי" של הבעיה היהודית. שני מיליון ערביי המדינה הפלשתינית יהיו קרש קפיצה לחורבנה של ישראל, ומיליון ה"פלשתינים" שבתוכנו יהיו גיס חמישי לביצוע המזימה.

★

הדברים דלעיל נכתבו בעקבות הזעזוע שחוללו הסכמי אוסלו. חמש שנים חלפו מאז. התחזית של הימים ההם התגשמה במלואה. הדיכאון והייאוש, תחושת חוסר-האונים והמעש הם ממאפייני הציבור בישראל. האדישות וחוסר המעש המאפיינים את המחנה הלאומי הם עדות לכך, וכמוהם העלייה בביטויי האנטישמיות בעולם. לבסוף, התגשמה, למרבה הצער, ההערכה לפיה תחושת התסכול תתבטא בעלייה ברמת האלימות בציבור הישראלי ובהעמקת השסעים בחברה.

נטע כהן-דור-שב

★ ★ ★

חוסייין ומורשתו – מבט אחר

הזרמים, אשר הכניסונו למבוי סתום בכל הנוגע לירדן-פלשתיין.

חוסייין נתפס אצלנו לא כנציג בית מלוכה המושל בכיפה במדינה אשר יש ספקות ביחס לזכותו עליה, ועל עם אשר ספק אם היה בוחר בו לו ניתנה לו הבררה, אלא כאילו הוא,

מ אז חתם חוסייין המלך על חוזה שלום עמנו בשנת 1994, וביתר שאת מאז נפל למשכב לקראת מותו הטרגי בטרם עת, מציירים אצלנו את דיוקנו של מלך אמין זה בהפלגות ובגוזמאות שלא זו בלבד שאין בהן אמת, אלא שיש בהן כדי לנסות לכסות את ערוות מדינאנו, מכל

עם ההודעה על מותו של המלך חוסיין קיימה ממשלת ישראל דקה של דומייה לזכרו. דגלי הלאום הורדו לחצי תורן. העיתונות יצאה בכותרות ענק על מותו של ידו. המאבק על שריון מקום בפמליה שיצאה לטקס הקבורה בירדן גבל בתגרות ידיים. זר אילו נקלע למקומותינו היה סבור שחסיד אומות העולם, מצדיקי הדור, נאסף אל אבותיו.

עם פרוץ מלחמת ששת הימים זה היה נוסח פקודת היום של המלך חוסיין לצבאו: "הרגו את היהוד בכל מקום שתמצאו אותם, שספו אותם בציפורניים, בשיניים..." במעשה של חורבן שיטתי ציווה חוסיין להכרית כל זכר לקיום יהודי בירושלים: 47 בתי כנסת הוחרבו עד היסוד, אבני מצבות שימשו לריצוף שבילים ולבתי מחראות של הלגיון שבפיקודו. **אבא אבן** המוועזע תיאר זאת כ"מעשה ברברי שמעטים דומים לו בעידן המודרני".

בא חוסיין הצעיר ומילא כעבור זמן את מקום סבו שנרצח, ומיד הפליג בהכרזות ובמעשים אנטי-ישראליים. אנו נדרשנו תמיד, כמובן, "להבין" כי "לא היתה לו בררה". תקופת שביתת-הנשק לא מנעה מחוסיין "שוחר השלום" לפרוש את חסותו על פעולות רצח, טרור והתנכלויות לישראל לאורך כל גבולו הארוך והמפותל עמה, בין שתי המלחמות של 1948 ו-1967. כותב שורות אלה היה בחלק מאותה תקופה נציג ישראל בוועדת שביתת-הנשק המשותפת, ויכול להעיד מכילי ראשון על המצב החמור ששרר בגבול המדינה ה"מתונה" ההיא.

שביתת-הנשק בירושלים גם היא הופרה חדשות לבקרים ביריות מחומות העיר העתיקה לעבר שכונות יהודיות, ובעיקר על-ידי שיתוק סעיף 8 של הסכם שביתת-הנשק, שהתיר גישה ליהודים לאוניברסיטה ולבית-החולים הדסה על הר-הצופים, להר-הזיתים ולכותל המערבי. אך המלך הסובלני, הנחמד, מסביר הפנים והמתון ההוא סירב להתיר את הגישה. במקום זאת, תחת עינו הפקוחה, התיר לבנות מלון על ראש הר-הזיתים, לסלול דרך לשם תוך החרבת בית-הקברות היהודי, ועוד להשתמש במצבות לסלילת שבילים ולריצוף מחראות במחנות הצבא בקרבת מקום. המלך ידע כי תלוונות הוגשו דרך מנגנון האו"ם, אך ללא הועיל.

בתחילת שנות השישים, כאשר סירבה ארצות-הברית למכור לירדן טילי נ"מ "הוק", איים חוסיין הפרו-מערבי לקנות טילי "סאם" סובייטיים. ערב מלחמת ששת הימים,

השליט האבסולוטי וחסר הלגיטימציה, הוא עצמו ירדן ועמה. הוא מתואר כמלך חכם, מתון, אמין, ידיד ישראל ופרו-מערבי, מקובל על עמו, הומני ורגיש, בעל סבר פנים יפות, נאמן ושוחר שלום. אלא שכמעט אף אחד מתארים אלה איננו עומד במבחן האמת והמציאות, אלא אם כן עלו נסיבות בהן היה כדאי לו להיראות כזה. מעט יותר מסופר על זעמו ועל גילויים אחרים של אישיותו כאשר הוא איננו מקבל כחפצו. שאלו את אורי סביר על סבר פניו כאשר ישראל סירבה לתת לו את כל המים שדרש, ואת תביעתו הבלתי-מתפשרת בעניין זה כתנאי לחתימת חוזה שלום. הכך מתנהג שוחר שלום וידיד? ומה לעשות, שההיסטוריה ועולם המציאות גם הם לפעמים מורי דרך לאמת?

תזכורת קצרה

יפרי ההערמה והאכזבה מן השושלת ההאשמית מתחילים בסבו של חוסיין, המלך עבדאללה, אשר הבטיח כי לא יילחם נגד הקמת מדינת ישראל אם יינתן לו מבוקשו בחלק הערבי של ארץ-ישראל על-פי תכנית החלוקה. אך במהלך המלחמה החליט שליט שאפתן ו"שוחר שלום" זה לתקוף את חלקה המערבי של ירושלים ב-1948, ולולא עמידת הגבורה של היהודים הנצורים, מוזי הרעב ודלי האמצעים, ספק אם גם ירושלים המערבית היתה בידינו אחרי 1949.

לא זו בלבד שחוסייני חיים שוב את הגבול, אלא גם דחה בתוקף את פנייתה של ישראל שלא יתערב בסכסוך המתפתח בינה לבין מצרים, כי "הריח" ברוב חכמתו המדינית את ההזדמנות הממששת ובאה לקרוע נתחים מישראל המובסת, וקפץ על עגלתו הדוהרת לאבדון של עבדול נאצר.

חוסייני טוב-הסבר, שהשלים בער בעצמותיו, תקף במלוא עוזו בירושלים והכפיף את צבאו לפיקוד המשותף עם מצרים. רק בתום המלחמה נודע ממסמכים שפורסמו על פרטי התכנית האופרטיווית של צבא ירדן, שהתכוון לנתק את פרוזדור ירושלים, להשתלט על היישובים הישראליים שם ולכבוש את ירושלים, ובכך להשלים את צוואת סבו, עוד שליט "אמין, נאמן ואיש כבוד" שנכשל בכך. מצמרר לחשוב מה היה קורה לנו ולילדינו אילו יכלו בני המשפחה ההאשמית, שהיום הכול מפארים, לבצע את זממם. מכל מקום, "חכמתו המדינית" ו"ראיית הנולד האגדית" שלו הביאוהו, למזלו ולחוסנו, לאבדן צבאו ומחצית ממלכתו. מיד לאחר המלחמה, יחד עם שאר ערבים בוועידת ח'רטום, עוד העז להאשים אותנו בתוקפנות. כמוכן שצריך ל"הבין": "לא היתה לו בררה".

תמה המלחמה, ממנה עדיין לא למד חוסייני דבר, והנה מזדרז המלך לתת מחסה ליחידות הפלשתיניות שמיררו את חייה של ישראל בבקעת הירדן במשך שתי שנות ההתשה, שגבו מאתנו מחיר יקר. וכדי להדגיש את נחישותו הידועה ואת דאגתו לאחיו הנאנקים תחת עול ישראל, חזר בשנים ההן על סיסמתו העקבית והניצחת כי "ירדן היא פלשתיין ופלשתיין היא ירדן".

כה עקבי היה, וכה מרחיק-ראות וכה נאמן לאחיו, עד כי אין סיסמה שחלחלה בעצמותיו והדירה שינה מעיניו כאמרה זו, עד סוף ימיו. רק כאשר ישראל הגיבה בהרס תעלת העיור וכל מפעל ההשקיה שפרנס את עיקר החקלאות הירדנית, פתאום היתה למלך בררה. הוא התעשת לבלום את המפלות וריסן את הפלשתינים. כך הוכיח כי יכול היה לפעול מלכתחילה, אילו רצה, כי הוא נגרר אחרי אילוצים, וכי נפל קרבן למשוגותיו ולרוע שיקוליו. אבל דימויו כאיש שקול, רואה למרחוק, חכם וכי וכי לא נפגם. רק כאשר קמו הפלשתינים לאיים על שלטונו, לא כאשר איימו על ישראל, קם עליהם לחסלם, ללא כחל ושרק, באותו ספטמבר שחור של 1970. למרבה האירוניה, הם נמלטו מאחיהם-אוהבים היישר אל אויביהם הישראלים, להם המשיכו להתנכל.

נכון, ערב מלחמת יום כיפור הזהיר את ישראל מפני מתקפה מתקרבת של מצרים וסוריה, אך לא מפאת נאמנותו ל"ברית עם ישראלי" שלא היתה, אלא מפאת רצונו למנוע את המלחמה בכך שיתרה על בואה, כי ידוע ידע שאם יהא מעורב בה, בטובתו או שלא בטובתו, עלול הוא לאבד את שארית ממלכתו. משפרצה המלחמה, לא עמד לו האומץ האגדי שלו לצפות מן הצד, ולכן שלח האב הרחום והדואג לבניו את חייליו להקיז את דמם על גבעות הגולן. וכך נלחם מבלי לחשוף את משטרו לסכנה, ואילו חשיפת שבר מצבאו הינה דבר של מה בכך. הוא ידע כי השתתפותו בחזית אחרת תתקבל בהבנה, כי שוב "לא היתה לו בררה".

לפני קמפ-דייבד ואחריו רצה חוסייני לשוב לגדה המערבית, ומצא לכך בעלי-ברית בכמה ממשלות בישראל. אך משפרצה האינתיפאדה בשלהי 1987, ובהימלא לבו (של

האמין ורואה הנולד הזה) פחד שמא תגלוש המהומה לשארית ממלכתו, מיהר להתנתק מאזורי הפורענות, והגביל את שאיפותיו לגבולות ממלכתו בלבד, תוך תמיכה כביכול בזכויות הפלשתינים על השטח, וירושלים בכלל זה. היה זה אותו חוסייני שנכנס לברית מרובעת עם צדאם חוסייני (יחד עם בעלת-הברית השנייה שלנו – מצרים, והמעצמה המהוללת – תימן), בשעה שהמנהיג העירקי הדגול איים לשרוף את מחצית ישראל בנשק הבינארי שלו, והתפאר בפומבי בפיתוח נשק להשמדה המונית שאת יעדיו לא הסתיר. אחת משתיים – או שהמלך, יחד עם מובארכ, היו לכלי תשמיש בידיו של העריץ מבגדד, ואז – היכן חכמתו המדינית (מנשיא מצרים איש לא ציפה גם לזה), או ששוחרי השלום ההם, בעלי-בריתיה של ישראל, עשו יד אחת עם צדאם חוסייני כדי לקום עלינו.

אך באה מלחמת המפרץ, וחוסייני החכם והמתון, הפרו-מערבי והשקול, ידיד ישראל ובעל-בריתה, שוחר השלום ועושהו, אץ לחבק את צדאם חוסייני שלחם בקואליציה המערבית, פלש ללא התגרות לארץ ערבית ששילמה את חשבונותיו בימי מלחמתו עם אירן, והמטיר טילים על ישראל וערב הסעודית מיטיבתו. האבסורד הסוריאליסטי עבר את כל גבולות הדמיון: אסד הקשוח, האויב הבלתי-מתפשר של המערב, מצטרף למחנה האמריקני, ואילו המלך החכם, המתון, ידיד הנפש של המערב, נותר מעוגן במחנהו של צדאם חוסייני.

לאחר מפלתו של העריץ העירקי, שאגב זכה גם לתמיכתו של שוחר שלום ידוע נוסף – ערפאת, היה זה חוסייני שניצח על ההפרה השיטתית של האמברגו של האו"ם, והתיר מעבר סחורות מעקבה לבגדד, עד שאיומי האמריקנים ושלמוניהם הביאו אותו לשנות את טעמו ולעלות על דרך מדריד. אבל צריך ל"הבין", כי "לא היתה לו בררה".

לאחר אוסלו, ב-1993, הבין חוסייני כי עקפו אותו וכי נפל דבר בין הפלשתינים לבין ישראל, העלול לערער את שלטונו ולהמיט אסון על ארצו. ואז אץ לשיחות שלום מזורזות שהביאו להסכם השלום של 1994, שמכוחו לא זו בלבד שקיבל אדמות לא לו, מים לארצו הצמאה (מארצו הצמאה לא פחות), דריסת רגל בירושלים, מחיקת חובות ומענקים חדשים מארצות-הברית, אלא גם זכה סוף סוף לגייטימציה הנכספת משלטונות ישראל. כי אם ממלכתו הוכרה כירדן, בעלת-הברית של ישראל, משמע שכל הבעיה הפלשתינית החבוטה והבלתי פתורה נותרת כאבן ריחיים על צווארה של ישראל, ואילו חוסייני עצמו פטור ממנה. הוא קיבל את שלו ואילו כל הטרדות הפלשתיניות הוטלו למגרשם של יריביו התמימים שנפלו ברשת ערמתו.

עלה נתניהו לשלטון, וכמעט ללא הפסק הנחית חוסייני עליו ועל ממשלתו קיתונות של רותחין. הוא, שאיש לא בחר בו, בוודאי לא הפלשתינים שייצגם בתהליך השלום, האשים את ראש-הממשלה הנבחר ברצח השלום, בהתאנות לפלשתינים, בפעולה נגד האינטרסים של ארצו. הוא איים שהאזור יגלוש לאלמוות אם ישראל לא תשעה לדרישותיו ותקבל את תכתיביו, ושם עצמו לשופט של אמות-המידה הראויות (כלומר, הנוחות לו) כדי להחזיר את השלום על כנו. הוא, מחסל הפלשתינים הגדול בתולדותיהם, נעשה פתאום לאלופם ומוקירם, משעה

שחש באימום עליו אם לא תיפתר מצוקתם, ולו על חשבון זידידתו ובעלת-בריתו היהודית.

באה פרשת משעל, ושוב עילה לרוגזה חוסיינית שכמעט השכיחה את מחוותו האנושית הנדירה כאשר בא לנחם את משפחות הילדות, מאותם "קרבנות שלום" שנרצחו ב"אי השלום". ושוב ממשלתנו, במקום לעמוד איתן מול איומי הסרק של חוסיין, נכנעה להם והביאה עלינו עוד חרפה. כי הרי משימת המוסד היתה לחסל את רב-המרצחים משעל ולא היתה לו משימה נעלה יותר לענות בה. ההתנקשות הצליחה, כי הרעל הוזרק לרוצח ההוא, והוא כבר עמד בייסורי גסיסה. אלא מה? המבצעים נתפסו וחוסיין איים וכד', וישראל התקפלה. למה הדבר דומה? לחיילי יחידה נבחרת הנשלחים לארץ אויב לבצע משימה, למשל "אביב נעורים", שם חיסלו אהוד ברק ואנשיו ראשי אש"ף במיטותיהם. לו, חלילה, היו הוא או אנשיו נתפסים, האם היינו אומרים כי הפעולה נכשלה? לא ולא. היינו אומרים כי היתה תקלה וכי הבחורים האמיצים שילמו בחייהם או בנפילה בשבי.

במקרה של משעל, הכישלון לא היה של הפעולה אלא של הממשלה שהריצה את התרכיב הנגדי להציל את משעל במקום לתת לו לגסוס עד למותו. בחורינו נאסרו, וזה לא נעים, אך אין מצבם שונה מפעולות אחרות שגם בהן שולם מחיר ובלבד שתבוצענה. במקום לאיים על חוסיין בסגירת ברוי המים אם תיפול שעה משערות ראשם של המבצעים ושבלי לא נכשלו, נכנענו להציל את רב-המרצחים וגם לשחרר את מורו ורבו, אחמד יאסין, לדאבת המדינה כולה ולמצהלות אויבנו. מי יודע כמה דם של אנשינו יעלה השחרור של שני האישים הנוראים הללו, וכמה היה נסך מאתנו במונחים של לחימה בטרור לולא איבדנו את עצבינו נוכח איומי חוסיין. וכל כך למה? כדי לא להסתכסך עם בעל-בריתנו הגדול, לא להזיק לו ולא לערער את שלטונו. כלומר, הוא יכול לתת מחסה לרוצחי יהודים בשטחיו, אבל לנו אסור להיפרע מהם בשטחו.

ולאחר כל זה, סגידה בלתי-מוסברת של הקהל הישראלי וממשלותיו למלך אבסולוטי ואנטי-דמוקרטי זה, שמפור חיוכים סביבו ומשכנע את רפואי הדעת שבין בני שיחו כי הוא רחום וחנון, דוגמה ומופת לאדם, נעים-סבר וטוב-לב, נאמן ואמין, ידיד ובעל-ברית, איש משפחה ועדין נפש. ולא נותנים את הדעת על כך שאיש בעל תכונות כה תרומיות, שיותר משהיו בו הן דבקו בדימויו, היה איש של יצרים עזים, שנשא ארבע נשים בזו אחר זו, בנה ארמונות ורכש מטוס ויכטה מלכותיים, שמדינתו הענייה ומוכת המחסור לא יכלה להתיר לעצמה, והעולם, לרבות ישראל, עוד מזרימים לו סיוע כדי להזין את השחיתות הזועקת לשמים הזו.

הוא פיזר את הפרלמנט כלבבו, מינה ופיטר ראשי ממשלה כחפצו, החזיק ברסן הדוק מדינת משטרה ושירותים חשאיים, והיה פוסק אחרון בענייני מדינה וחברה מבלי שאיש הסמיך אותו לכך, ואוי למעו למתוח ביקורת על דרכיו, מעלליו ושחיתותיו.

חוסיין ונושאי כליו אהבו להתהדר בתואר "מלוכה קונסטטיטוציוני", כאילו נהגו כמלכות אנגליה או הולנד, או כמלך שוודיה, להבדיל אלף הבדלות. הוא דיכא בברוטליות כל אופוזיציה לשלטונו, עצר ללא משפט את החולקים על דרכו, כאשר חירות, דמוקרטיה וכבוד האדם על לשונו,

וזכה לכינויים של "אציל נפש" ו"ליברל", "חם ואנושי". הוא חיסל יותר פלשתינים מכל מתנכל אחר, והתיימר להיות מגן ומושיעם. עשה מלחמות, ומכונה איש שלום. איש קר ומחושב, קנאי לשלטונו ולהמשכיות שושלתו חסרת הגליטימציה, נוטר ונוקם ללא רחמים, אך מקובל כטוב לב ונדיב, צנוע ואוהב אדם. והעולם צופה, מקבל, שותק ואפילו מוחא כפיים.

על מה ולמה? האם זהו טיפוס המנהיג שהעולם המערבי הנאור, וישראל בכלל זה, רוצה להתהדר בו? נכון שהוא טוב מאסד, צדאם חוסיין או פאחד, אך האם זה האיש שרוצים להתחבר אליו, להתהדר בו, ללקט מפירותיו, להציב כמופת ולהתרועע עמו?

אפילו היציבות המפורסמת שהוא היה אמור לספק נשחקה בהתנהגותו המזורה מאז נפל למשכב. ראו מה עולל לאחיו חסן, המוכשר, נעים ההליכות והקרוב יותר למימוש התכונות המיוחסות לחוסיין עצמו: הוא טיפח אותו במשך עשרות שנים, נתן לו ולעולם להבין כי הוא יורשו הוודאי, כל עוד האמין כי הוא כאן לנצח.

אך משנטה למות, השיל את נועם הליכותיו ופעל בגסות, בחוסר רגישות, ללא רחמים וללא סיבה מוצדקת נראית לעין, להדיח אותו מן השלטון שאך כפסע היה בינו לבינו. וחסן היה דווקא המדינאי והדיפלומט המנוסה, הנעים, המקובל, וגם ההבטחה המובהקת ביותר להמשך מדיניותו. וגם ההליך הרים יותר מגבה אחת: במשך ימים מאז שובו לירדן, הכול חיכו למוצא פיו, עד שהוא, הכל-יכול, יחכוך בדעתו ויחליט. איפה החוקה, המדינה, הממשלה, בית המלוכה, המשפחה, עצת המקורבים? ואיש לא העז לשאול בקול רם על הדרך הבלתי-מתחשבת, העריצה והאנוכית שבה נטל לעצמו זכות בלעדית להכריע בדבר כה גורלי. אפילו אחרונת המלכות, נור, שליוותה אותו בנאמנות 20 שנה ופיארה בעולם את שמו, הוסיפה רבות למנעמי חייו ולא סרה ממנו בעת חוליו, לא זכתה לכס המלכה-האם כחפצה, לו בנה חמזה היה מתמנה תחת דודו המורח.

יש לקוות כי בבחירתו באיש הצבא הקשות, בנו עבדאללה, על פני אחיו הדיפלומט, המשכיל, הנעים ואיש העולם, לא היה משום הצהרה על כוונותיו ותקוותיו לעתיד. צריך רק לזכור כי הוא הציב דוגמה ותקדים לכך כי מינוי אחיו המלא, לשמש יורש עצר וסגן למשך 37 שנים, לא מנע ממנו להדיחו ולהציב את יוצא חלציו תחתיו. צא וחשוב מה עתיד המלך החדש לעשות לאחיו למחצה, חמזה, כאשר ילדיו שלו, כולם מאישה אחת, יגיעו לפרקם. מוקדם לה לנור האלמנה הלא עליזה, לצהול בניצחונה הזמני והמוגבל, הניתן להיחפך על פיו בהינף-יד מלכותי, כפי שחוסיין הוכיח.

לאחר מות

ישראל, שעשתה טעות אסטרטגית מונומנטלית בחתמה על הסכם השלום עם חוסיין (לא עם עמו שרוב בניינו רוב בניינו פלשתיני) צריכה להיות מודאגת לא ממותו של בעל-הברית המפוקפק ההוא, אלא מתוצאות מדיניותה קצרת-הראות, שביכרה הסדר לשעה עם שליט יחיד שהנצחת שלטון ביתו בראש מעייניו, על פני הסדר יסודי וארוך טווח עם הפלשתינים שהם אדוני הארץ היא, רוב

לא ייתכן שנמשיך לתמוך בשלטון מיושן ואבסולוטי הנאחז בקרנות המזבח באין לו לגיטימציה פוליטית כלשהי, במקום לנסות להעניק לפלשתינים את סמכות הרוב המגיעה להם לקבוע את סדרי השלטון כרצונם, תוך הבנות והסכמות עמו. הרי הסכנה הביטחונית העלולה לאיים עלינו מצד מדינה פלשתינית חזקה אינה גדולה בהכרח מן הסכנה הממשית שעמדה לנו בפועל מצד אותה מדינת ירדן ה"מתונה" וה"פרו-אמריקנית" במלחמות העבר.

צער על אדם אמיץ שעשה למען ארצו ועמו כמיטב יכולתו, גם דברים נועזים וגם טעויות טרגיות, והלך לעולמו בטרם עת ובדרך טרגית – בוודאי ובוודאי! זה אנושי. אבל "פסטיבל" כזה של אבל לאומי בישראל, על אדם שהשביענו מספיק מרורים, דבר שמעולם לא עשינו גם לכבוד ידידנו הגדולים ביותר, זו באמת גוזמה פרועה.

רפאל ישראלי

אוכלוסיה ושכנינו לעתיד לבוא, יקרה עם ההאשמים אשר יקרה. שהרי לו לחצנו במוקדם על כל מי שצריך שמדינת ירדן תהפוך ל"ממלכה האשמית פלשתינית", עם מלך קונסטיטוציוני אמיתי בראשה, ועם השלטון לרוב הפלשתיני, עמו היינו נושאים ונותנים על עתיד השטחים, מצבנו היה טוב בהרבה מבחינות רבות. כי אז הוויכוח היה לא על מדינה פלשתינית שנייה שקום תקום בתנאים הנוכחיים, אלא על גבולותיה של המדינה הפלשתינית האחת, שבה רוב הפלשתינים היו מוצאים ביטוי למאווייהם הלאומיים.

כמובן שאין לדעת כיצד ינהג עבדאללה החדש, אך אם לשפוט על-פי מדיניות אביו ואבי סבו, של הידברות עם ישראל כמגנה ומושיעה לעת סכנה, אך כמושא להתקפה כאשר השיקול המוטעה מורה כי באה השעה, אין כל ודאות כי אפשר לבטוח בו ובשכמותו. וכמה שנזדרז לחבר את ירדן עם פלשתינן בחיפוש אחרי פתרון הקבע לסוגיה הפלשתינית הדחופה והצורבת, ייטב לנו ולהם. הרי על סף האלף השני,

הרקורד הכלכלי של בנימין נתניהו

הגיע הגירעון ל-1.8 מיליארד דולר; ב-1994 – 2.5 מיליארד דולר; ב-1995 – 4.8 מיליארד דולר, וב-1996 – 5.1 מיליארד דולר – גירעון ללא תקדים.

הדוח השנתי (1997) של בנק ישראל ציין לטובה את השינוי הרדיקלי במדיניות הפיסקלית בחשואה "להחלשת המשמעת הפיסקלית" (הכוונה היא לנטייה החזקה להוציא כספי ציבור שאפיינה את ממשלת רבין-פרס).

ממשלת נתניהו נקטה צעדים חריפים, יחסית, על מנת לצמצם את ההוצאות ולהקטין את הגירעונות. נגיד בנק ישראל נקט במקביל צעדים מוניטריים חריפים. התוצאה היתה שהגירעונות בתקציב הממשלה, שהגיעו ל-4.2 אחוזים מהתוצר ב-1995, ירדו בהרבה – לרמה של 2.0 אחוזים ב-1998. יחד עם זה, הגירעון במאזן השוטף ירד מהשיא של 5.1 מיליארד דולר ב-1996 ל-3.2 מיליארד דולר ב-1997 ול-2.1 מיליארד דולר ב-1998. בזכות המדיניות הפיסקלית והמוניטרית ירדה האינפלציה (מדד יוקר המחיה) מרמה שנתית של 10-12 אחוזים בין השנים 1992 עד 1996, ל-9 אחוזים ב-1997 ורק 5 אחוזים ב-1998.

קצב הגידול האיטי של התוצר, ובמיוחד שיעורי האבטלה הגבוהים, ודאי היו צעדים כואבים ומכאיבים. השאלה היא אם צעדים אלה היו בלתי-נמנעים. ארצות-הברית, אנגליה ומדינות מתועשות אחרות, שסבלו בעבר מבעיות דומות לאלה של ישראל היום, נקטו צעדי ריסון דומים לאלה שנקטה ממשלת נתניהו. בדוח של בנק ישראל לשנת 1997 (שהופיע ב-1998) נכתב כדלקמן:

המגמות הכלכליות בישראל ב-1997 (וב-1998) היו שונות בהרבה מאלה שהיו בשלוש השנים שקדמו, כשהיה קצב גידול מהיר של התוצר וירידה באבטלה.

בחירות עומדות בפתח, והמפלגות עסוקות בניגוח היריבים הפוליטיים. ממשלת נתניהו מהווה מטרה לביקורת קשה בתחום הכלכלי, נוסף, כמובן, על הביקורת בתחום הפוליטי. הביקורת בתחום הכלכלי מתמקדת בשני תחומים: 1) קצב איטי של גידול התוצר. 2) גידול משמעותי במספר המובטלים. למעשה יש קשר הדוק בין גידול התוצר ובין תעסוקה, שהרי רמה נמוכה של גידול בתוצר בדרך כלל מלווה בביקוש מועט לעובדים. מהם העובדות והמספרים? מהי התמונה הכוללת?

בשנים 1992 עד 1996 (ממשלת רבין-פרס) קצב הגידול הממוצע של התוצר (במחירים קבועים) היה 5.5 אחוזים; ב-98-1997 (ממשלת נתניהו) קצב הגידול של התוצר ירד ל-2.2 אחוזים. כתוצאה מכך, שיעור האבטלה עלה מ-6.7 אחוזים ב-1996 ל-8.7 אחוזים ב-1998 (כל הנתונים הם ממוצעים שנתיים הלקוחים ממקורות רשמיים, אלא אם כן צוין אחרת. הנתונים לגבי 1998 הם הערכות ראשוניות). השאלה המתבקשת היא: מה גרם להאטה המשמעותית שהתחילה ב-1996? עיון במאזן התשלומים יפקח את עינינו. המאזן השוטף (שנכלל במאזן התשלומים) כולל יבוא ויצוא של סחורות ושירותים והעברות חד-צדדיות. היצוא וההעברות הם המקור העיקרי למימון היבוא שלנו. ממשלת רבין-פרס (1992-1996) ירשה מקודמתה (ממשלת שמיר) יתרה חיובית, אמנם קטנה, במאזן השוטף (1989 עד 1992). אבל ממשלת רבין-פרס היתה פורנית מבחינת שליטה על ההוצאות מקופת המדינה. הדוח של המשלחת מטעם הקרן המטבע הבינלאומית שביקרה בישראל היה ביקורתי מאוד בנוגע ל"מדיניות הפיסקלית המרחיבה", שגרמה להרעה חריפה במאזן השוטף (של מאזן התשלומים). הגירעון עלה באופן חד ביותר, מבערך אפס בשנים 1990-1992; ב-1993

שקדמה לזו של נתניהו הצהירה על הצורך בהפרטה, אבל בארבע שנות כהונתה עשתה מעט בתחום הזה. ידוע לכול שהמקור העיקרי של עצמתה הכלכלית של ישראל בשנים האחרונות הוא בתעשיית הטכנולוגיה המתקדמת, במובן הרחב של המילה. הון סיכון זר ומקומי זורם למגזר הזה. סטיב פורבס, המו"ל של כתב-העת הכלכלי האמריקני היוקרתי, מוסר שמספר ה-Start-ups (עסקים חדשים) בישראל בתחום הטכנולוגיה המתקדמת עולה על כל מדינה אחרת בעולם, להוציא את ארצות-הברית. וזה הודות להתמחות של רבים בישראל בתחום מחשבים ואלקטרוניקה, ובאופן כללי ברמה אקדמית גבוהה במוסדות להשכלה גבוהה, ונוסף על כך בזכות העלייה הגדולה של מדענים ומהנדסים ממדינות בריט-המועצות (לשעבר), ובמידה מסוימת מארצות-הברית וממדינות חופשיות אחרות.

ממשלת נתניהו עשתה רבות כדי לעודד את הרצון להקים מפעלים שונים. כמאה חברות ישראליות רשומות בבורסות בארצות-הברית, יותר מכל מדינה אחרת בעולם, להוציא קנדה. לדברי פקיד בכיר בבורסה בתל-אביב, ניירות הערך הישראליים שבידי תושבים זרים עלו ב-1998 ב-400 מיליון דולר. חברות ישראליות, ובייחוד בתחום הטכנולוגיה המתקדמת, ממשיכות למשוך משקיעים זרים, והמדובר לא רק ביהודים עשירים שגרים בחו"ל, אלא גם בחברות גדולות, אמריקניות ואחרות.

בהתחשב במגבלות השונות, ובמיוחד בגירעונות במאזן השוטף שממשלת נתניהו ירשה, ובהתחשב במשברים במספר מדינות שישראל מקיימת אתן קשרים כלכליים, אפשר להסיק שהממשלה נקטה בצעדים הנכונים והבלתי-נמנעים. ייתכן שיכלה לעשות זאת בקצב איטי יותר, ולצמצם את התוצאות השליליות, ובמיוחד את הגידול באבטלה, אבל יש סימנים לשיפור אפשרי בעתיד הקרוב. שיעור האבטלה ירד מ-9.4 אחוזים של כוח העבודה ברבעון השני של 1998 ל-8.4 אחוזים ברבעון השלישי.

מבחינת המשק כולו, הנכס העיקרי שיש לישראל הוא הרמה האיכותית של כוח העבודה. כמדינה המייבאת נפט נהנינו מאוד מירידת מחירי הנפט ב-1998: "חסכנו" בערך 400 מיליון דולר בהשוואה למחירים ב-1997. בהנחה שהממשלה הבאה תמשיך לנקוט מדיניות כלכלית נבונה, ובהנחה שלא יהיו מלחמות ומשברים חמורים במדינות אחרות, ובעיקר במדינות המתועשות, יש מקום לאופטימיות לגבי העתיד הכלכלי של מדינת ישראל.

אליהו קנובסקי

אבל השנים הנ"ל היו מלוות בגידול משמעותי בגירעון במאזן השוטף ובאינפלציה דו-ספרתית. הרבה מההתפתחויות ב-1997 הן תיקון של המגמות בשנים הקודמות, שטמנו בחובן סיכון הולך וגדל של משבר במאזן התשלומים וערעור היציבות הכלכלית.

בקיצור, הכלכלנים בבנק ישראל אומרים לנו שהצעדים הקשים שנקטה בהם ממשלת נתניהו היו בלתי-נמנעים. נוסף על הקיצוץ הגדול בגירעון במאזן השוטף ובקצב האינפלציה, היו עוד תוצאות חשובות. החוב החיצוני של ישראל (נטו) שעלה מ-17 מיליארד דולר ב-1992 ל-19.3 מיליארד דולר ב-1996 ירד ל-17.5 מיליארד דולר בסוף 1998. נוסף על כך, יתרות מטבע החוץ של ישראל (בעיקר בדולרים) עלו בקצב מדהים, מ-8.8 מיליארד דולר באמצע 1996 ל-22.3 מיליארד דולר בסוף 1998.

מדיניות הממשלה חשובה מאוד, אבל גם התפתחויות מחוץ לישראל משפיעות מאוד על המשק הישראלי, בייחוד מכיוון שהממשלה נוקטת צעדים ליברליים יותר בתחום הסחר הבינלאומי, העברות הון וכו'. הסכמי הסחר שלנו עם ארצות-הברית ועם האיחוד האירופי פותחים שווקים ענקיים ליצוא הישראלי, אבל ישראל נעשית גם רגישה ופגיעה יותר להתפתחויות כלכליות חיצוניות. המשברים הכלכליים שפגעו ופוגעים ביפן ובמדינות מזרח אסיה האחרות, בברזיל ובמדינות באמריקה הלטינית, וברוסיה, בוודאי מוסיפים מכשולים בפני היצוא הישראלי. הפיחות של השקל בסתיו בשנה שעברה היה אמור לתת תמריץ נוסף ליצוא, אבל המשבר הכלכלי במדינות אלה מצמצם את הביקושים שלהן, כולל קניות מישראל. יצוא היהלומים לאסיה המזרחית, שוק חשוב עבור יהלומים מישראל, ירד בהרבה. אבל, בסך הכול, היצוא של ישראל (סחורות ושירותים) עלה גם ב-1997 (ב-7 אחוזים) וב-1998 (ב-3 אחוזים), קצב גידול היצוא ירד בהשוואה לשנים הקודמות, אבל היצוא גדל למרות הבעיות.

עד עכשיו ארצות-הברית ואירופה המערבית נפגעו מעט מן המשברים הכלכליים במדינות שונות, במיוחד באסיה המזרחית, אבל אם ה"ווירוס" הפיננסי יפגע גם במדינות המתועשות, ר"ל, ישראל עשויה להיפגע באופן יותר חמור. כל המפלגות בישראל תומכות היום, לפחות בהצהרותיהן, בהפרטה ובצעדים שימשכו משקיעים פרטיים, זרים ומקומיים, ובפחות התערבות ממשלתית בענייני המשק. מבחינה כלכלית, ההבדלים בין המפלגות אינם אידיאולוגיים, אלא בכושר הביצוע וברצון לבצע. ההערכה של כתב-העת Economist (לונדון) היא שממשלת העבודה

בפוליטיקה הכסילות איננה מכשול

נפוליאון